

نکاتی در خصوص ابهامات اضافه شدن گاز طبیعی به آمار صادرات غیرنفتی در سال ۱۳۹۵

مقدمه

تا انتهای سال ۱۳۹۴ آمار ارائه شده در خصوص صادرات کالایی توسط گمرک جمهوری اسلامی ایران شامل صادرات غیرنفتی (بجز نفت، گاز و تجارت چمدانی) بوده که در سال ۱۳۹۵ این عنوان تغییر یافته و آمار منتشره شامل صادرات غیرنفتی (بجز نفت و تجارت چمدانی) اعلام شده است. اعمال این اصلاح این ابهام را ایجاد می‌کند که گویا در سال‌های گذشته در آمار صادرات غیرنفتی، صادرات گاز طبیعی جزء اقلام صادرات غیرنفتی نبوده است و در آمار سال ۱۳۹۵ این رقم به آمار صادرات غیرنفتی اضافه شده است. این موضوع موجب بروز ابهاماتی جدی در مباحث کارشناسی در خصوص آمار رشد مثبت صادرات غیرنفتی و بهبود تراز تجاری شده که در این گزارش تلاش می‌شود به برخی از ابهامات پاسخ داده شود.

بیان مسئله

با توجه به مقتضیات اقتصاد تک‌محصولی در ایران، حجم عمده‌ای از صادرات کشور را کالاهای نفتی و مشتقات آن تشکیل می‌دهد. از این رو در آمارهای ارائه شده در خصوص صادرات کالا از سوی مراجع ذیربط، تفکیک بین **صادرات کالاهای غیرنفتی و نفتی از اهمیت بالایی برخوردار است**. در آمار ارائه شده از سوی گمرک جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۴ با عنوان صادرات غیرنفتی با احتساب میعانات گازی (بدون احتساب نفت، گاز و تجارت چمدانی)، به نظر می‌رسید که صادرات گاز طبیعی جزء صادرات غیرنفتی محسوب نشده است. از این رو در ماه‌های اخیر با عوض شدن عنوان آمار مربوطه در گزارش‌های مقدماتی گمرک جمهوری اسلامی ایران به «صادرات غیرنفتی با احتساب میعانات گازی (بدون احتساب نفت و تجارت چمدانی)» این ابهام ایجاد شد که گویا صادرات گاز به آمار صادرات غیرنفتی اضافه شده است و همین موضوع باعث افزایش رشد حدوداً ۶ درصدی صادرات غیرنفتی در ۶ ماهه نخست سال ۱۳۹۵ نسبت به سنوات گذشته شده و به تبع آن تراز تجاری نیز مثبت اعلام شده است.

آمار تجارت خارجی کشور در حوزه صادرات، طی سنوات قبل در دو بخش صادرات غیرنفتی با احتساب میعانات گازی و بدون احتساب میعانات گازی اعلام می‌شد. از آنجایی که در سال‌های قبل برای کالای میعانات گازی ردیف (کد) تعرفه مجزا و مستقلی وجود نداشت، لذا با شرح «گازهای طبیعی مایع شده به همراه سایر گازها»، ذیل ردیف تعرفه ۲۷۱۱۱۱۹۰ اظهار می‌شد. با عنایت به اینکه در کتاب مقررات صادرات و واردات سال ۱۳۹۵، برای نخستین بار ردیف تعرفه مجزایی با کد تعرفه ۲۷۰۹۰۰۱۰ جهت میعانات گازی منظور گردیده، لذا

معاونت پژوهش‌های
اقتصادی
دفتر: مطالعات
اقتصادی

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:
۲۲۰۱۵۱۸۰

تاریخ انتشار:
۱۳۹۵/۹/۲۱

از ابتدای سال جاری، صادرات دو کالای میعانات گازی و گازهای طبیعی مایع شده به صورت مجزا و هر یک در ذیل کد تعرفه مختص به خود منظور می‌گردد.

از طرفی با توجه به اینکه کد تعرفه مربوط به گاز طبیعی در گروه کالایی پتروشیمی قرار دارد، لذا جهت شفاف‌سازی بیشتر و نشان دادن مقایسه میزان صادرات این کالا در هفت ماهه سال جاری و مدت مشابه سال گذشته، این کالا از ردیف گروه کالایی پتروشیمی خارج و در ردیف جداگانه‌ای در جداول آماری گمرک جمهوری اسلامی ایران آورده شده است.^۱

جدولی که گمرک جمهوری اسلامی ایران در گزارش تحلیلی مقدماتی به تفکیک کالاها طی هفت ماهه سال ۱۳۹۴ ارائه کرده بود مطابق جدول شماره ۱ تنها به سه طبقه‌بندی (میعانات گازی - محصولات پتروشیمی - سایر کالاها) اشاره شده بود.

جدول ۱. آمار مقایسه‌ای صادرات قطعی کالاهای غیرنفتی به تفکیک میعانات گازی، محصولات پتروشیمی

(بجز نفت، گاز و تجارت چمدانی) و سایر کالاها طی هفت ماهه سال ۱۳۹۴ (میلیون دلار)

نام متغیر	هفت ماهه سال ۱۳۹۴	هفت ماهه سال ۱۳۹۳	درصد تغییرات نسبت به سال قبل
میعانات گازی	۴,۸۷۷	۸,۲۳۴	-۴۰/۷۷
محصولات پتروشیمی	۸,۲۰۵	۸,۲۰۴	۰/۰۱
سایر کالا	۱۱,۰۴۹	۱۱,۹۸۲	-۷/۷۸
جمع کل	۲۴,۱۳۱	۲۸,۴۲۰	-۱۵/۰۹

مأخذ: سایت رسمی گمرک جمهوری اسلامی ایران به آدرس: www.irica.gov.ir

در سال ۱۳۹۵ جدول شماره ۱ در **عنوان و محتوا** با تغییراتی مواجه شده و به شکل جدول شماره ۲ منتشر شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود مطابق عنوان جدول شماره ۱ این‌گونه به ذهن خواننده متبادر می‌شود که آمار صادرات گاز طبیعی جزء سرجمع آمار صادرات غیرنفتی نیست.

جدول ۲. آمار صادرات قطعی به تفکیک میعانات گازی، پتروشیمی، گاز طبیعی

و سایر کالاها طی هفت ماهه سال ۱۳۹۵ (میلیون دلار)

نوع کالای صادراتی	هفت ماهه سال ۱۳۹۵	هفت ماهه سال ۱۳۹۴	درصد تغییرات
پتروشیمی	۷,۵۳۴	۸,۲۰۵	-۸/۱۸
میعانات گازی	۴,۰۵۰	۲,۸۲۱	۴۳/۵۸
گاز طبیعی	۱,۹۵۲	۱,۵۵۸	۲۵/۲۹
سایر کالاها	۱۱,۱۲۲	۱۱,۰۴۹	۰/۶۶
جمع کل صادرات	۲۴,۶۵۷	۲۳,۶۳۳	۴/۳۴

مأخذ: همان.

۱. گزارش آمار مقدماتی تجارت خارجی طی هفت ماهه سال ۱۳۹۵ مندرج در سایت رسمی گمرک جمهوری اسلامی ایران به آدرس: www.irica.gov.ir

بررسی ابهام به وجود آمده گویای آن است که گاز طبیعی مایع شده در سنوات گذشته نیز در آمار صادرات غیرنفتی محاسبه و به سرجمع صادرات میعانات گازی افزوده می‌شد و تفکیک صورت گرفته با توجه به تعریف ردیف تعرفه مستقلی برای میعانات گازی در کتاب مقررات صادرات و واردات سال ۱۳۹۵، انجام شده است و ابهامات مطرح شده مبنی بر افزودن آمار صادرات گاز طبیعی به آمار صادرات غیرنفتی در ماه‌های اخیر با توجه به توضیحات ارائه شده از سوی نهاد مربوطه رفع می‌گردد. بنابراین مطابق گزارش‌های واصله از گمرک ایران، از ابتدای سال جاری آماری تحت عنوان گاز به سرجمع صادرات غیرنفتی افزوده یا کاسته نشده است و صرفاً تفکیک آماری طبق تعریف کد تعرفه مستقل برای کالای میعانات گازی در کتاب مقررات صادرات و واردات سال ۱۳۹۵ بین صادرات میعانات گازی و گاز طبیعی انجام شده است.

با این حال در گزارش‌های تحلیل مقدماتی گمرک جمهوری اسلامی ایران طی سال‌های گذشته، عنوان جداول آماری مبنی بر صادرات غیرنفتی با احتساب میعانات گازی (بدون احتساب نفت، گاز و تجارت چمدانی) دارای اشکالاتی بوده و در تمامی آماری که در سال‌های گذشته ارائه می‌شد نیز گاز طبیعی به سرجمع میعانات گازی افزوده می‌شد. از این رو لازم است دلایل بروز اشتباه فوق در عنوان آمار ارائه شده در سال‌های گذشته بررسی تا از تکرار موارد مشابه در سنوات آتی جلوگیری شود زیرا این اتفاق می‌تواند برخی از تحلیل‌های کارشناسی ارائه شده در سال‌های گذشته را تحت تأثیر قرار دهد. علاوه بر مطالب فوق، بخشی از صادرات صنعتی کشور را صادرات محصولات پتروشیمی تشکیل می‌دهد و سهمی از محصولاتی که به عنوان فرآورده‌های پتروشیمی صادر می‌شوند مثل پروپان، بوتان و گاز مایع، برش‌های نفتی و فرآورده‌های پالایشگاهی، ارزش افزوده بالایی ندارند. اغلب محصولات پتروشیمی نیز محصولات میانی با ارزش افزوده بسیار پایین‌اند و اگر قیمت تمام شده محصولات پتروشیمی واقعی شود آشکار خواهد شد که ارزش افزوده چندانی ندارند و چه بسا خام‌فروشی مواد اولیه آنها نسبت به تحویل آن به واحدهای پتروشیمی مقرون به صرفه‌تر باشد.^۱ از این رو به لحاظ منطق اقتصادی و خلق ارزش افزوده می‌توان میعانات گازی و برخی از کالاهای پتروشیمی که ارزش افزوده کمی دارند را از آمار صادرات غیرنفتی خارج و به آمار صادرات نفتی افزود.

در خصوص شیوه اطلاع‌رسانی آمار نیز، هرچند در صورت نیاز به تغییراتی در نحوه ارائه آمار اقلام صادرات غیرنفتی، مرجع آماری ذیربط می‌تواند با انجام مطالعات کارشناسی و ارائه دلایل توجیهی نسبت به این تغییرات اقدامات لازم را انجام دهد با این حال مناسب بود که دلایل توجیهی مندرج در گزارش هفت ماهه نخست سال ۱۳۹۵ از ابتدای سال منتشر می‌شد تا سوء تعبیر و ابهام نسبت به آمار منتشر شده ایجاد نشود.

جمع‌بندی

ابهامات مطرح شده در خصوص اضافه شدن گاز طبیعی به آمار صادرات غیرنفتی در ماه‌های اخیر جهت نشان دادن رشد مثبت صادرات غیرنفتی و مثبت شدن تراز تجاری، با توجه به توضیحات ارائه شده توسط گمرک جمهوری اسلامی ایران در گزارش هفت ماهه منتشر شده در سال جاری رفع می‌شود. این توضیحات بیانگر این است که آمار صادرات گاز طبیعی به آمار صادرات غیرنفتی در ماه‌های اخیر افزوده نشده است بلکه در دوره‌های گذشته نیز آمار گاز طبیعی در آمار صادرات غیرنفتی افزوده

۱. عباس، شاکری، مقدمه‌ای بر اقتصاد ایران، انتشارات رافع، ۱۳۹۵.

می‌شد. بنابراین مطابق این اظهارات عنوان گزارش‌های ارائه شده در تحلیل‌های مقدماتی مبنی بر صادرات غیرنفتی با احتساب میعانات گازی (بدون احتساب نفت، گاز و تجارت چمدانی)، طی سال‌های گذشته دارای اشکالاتی بوده و موجب بروز ابهاماتی در این زمینه شده است و اقدام گمرک جمهوری اسلامی ایران برای تفکیک آمار صادرات گاز طبیعی از آمار صادرات غیرنفتی، گامی برای شفاف‌سازی آمار ارائه شده توسط این سازمان محسوب می‌گردد.

پیشنهاد

۱. در صورت تغییر در تعاریف، پایه‌ها و یا تفکیک‌های آماری، توضیحات مکفی در زمان تغییر (ابتدای سال ۱۳۹۵) در گزارش‌های مربوط درج شود تا از ایجاد تردید در آمار و ابهام در تحلیل‌های کارشناسی جلوگیری شود.
۲. به‌طور کلی با توجه به ملاک‌های کارشناسی در خصوص ارزش افزوده ایجاد شده در فرآیند تولید، می‌توان آمار صادرات گاز، میعانات گازی و برخی از کالاهای پتروشیمی که ارزش افزوده کمی دارند را از سرجمع آمار صادرات غیرنفتی خارج کرد تا تصویر واقعی‌تری از رشد صادرات (فارغ از نوسانات قیمت‌های نفت و گاز و افزایش‌ها و کاهش‌های موجود در این بخش) منعکس گردد. به‌عبارت دیگر در بحث آمار صادرات غیرنفتی میزان خلق ارزش افزوده توسط مراجع ذیربط ملاک قرار گیرد که این امر نیز پس از اجماع نظرات کارشناسی از سوی نهاد متولی در ابتدای سال بعد، قابل توصیه است تا موجب تغییرات مکرر مفاهیم آماری نشده و امکان مقایسه آمار با سال‌های گذشته نیز فراهم شود.

